

Program: Stöd till frihetsberövade

Svenska Röda Korset

Vi besöker frihetsberövade över hela världen.

Foto: Samuel Uneus

” En sak jag fått höra är att de intagna på häktet uppskattar att vi är där som volontärer – vi är nog de enda som träffar dem av egen vilja. Advokater, förhørsledare, kanske präster eller psykologer är där avlönade och med ett konkret uppdrag. Vi är där för att bara finnas till för en annan människa, i just det mötet.”

Johanna Segerheim är volontär och häktesbesökare, Röda Korset i Stockholm.

Vi besöker frihetsberövade över hela världen

Röda Korset besöker människor som är frihetsberövade över hela världen. Syftet med besöken är att bryta isolering, finnas där som medmänniska och se till att alla behandlas väl. Besöken bygger på våra grundprinciper och vi diskriminerar inte när det gäller nationalitet, etnicitet, religion, samhällsställning eller politiska åsikter.

Lång erfarenhet

Svenska Röda Korset (hädanefters kallat Röda Korset) är en del av den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen, som

under lång tid arbetat för att förbättra förhållandena för människor som har frihetsberövats. Internationella rödakorskommittén (ICRC) besöker krigsfångar i internationella väpnade konflikter och, under vissa förutsättningar, i interna väpnade konflikter. Sedan 1870 bevakar de att frihetsberövande sker i enlighet med gällande lagstiftning, att de frihetsberövade behandlas humant och har möjlighet att hålla kontakt med omvärlden.

Mandatet är fastställt i Genèvekonventionerna från 1949 och dess Tilläggsprotokoll från 1977.

Foto: Aida Aliyeva

Att vara frihetsberövad innebär att en person genom inspärning, inlåsning eller övervakning är hindrad att förflytta sig utanför ett rum eller ett begränsat område.

Anstalt

När någon har dömts för brott överförs personen till en anstalt där domen verkställs. Ett fängelsestraff kan vara från två veckor till livstid.

Anstalt är mer öppet än häkte och har olika säkerhetsklasser, vilket begränsar individens frihet och kontroll över vardagen i olika utsträckningar. Vanligtvis finns möjlighet till gemenskap med andra intagna på anstalten och sysselsättningsplikt som arbete, studier eller behandlingsprogram.

Den som befinner sig på en anstalt får också ta emot besök av anhöriga. Det är Kriminalvården som ansvarar för lokaler och personal.

Häkte

Personer i häkte är placerade där på grund av att de är misstänka för brott.

Under utredningen av polis och åklagare och i väntan på rättegång har många häktade restriktioner. Det betyder att personen inte får ha kontakt med omvärlden. Syftet med detta är att bevis inte ska förstöras eller att utredningen hindras. Tiden det tar att utföra utredningen, och därmed tiden i häkte, kan variera.

Häktade med restriktioner befinner sig i en utsatt situation då de tillbringar en stor del av

sin tid i isolering. Det leder till begränsade möjligheter till aktivitet och stimulans. Personen saknar kontroll över de flesta delar av sitt dagliga liv. Många reagerar negativt på att bli häktade till följd av den begränsade kontakten med andra människor. Några drabbas inte alls av stressreaktioner, andra drabbas på flera olika sätt.¹ Kriminalvården ansvarar för lokaler och personal.

Förvar

Förvar är ett så kallat låst boende. På förvar placeras personer om Migrationsverket eller Polismyndigheten bedömer att det finns risk för att de håller sig undan, försvårar en utvisning eller begår brott i Sverige. Andra grunder för beslut om förvar är om en persons identitet eller rätt att vistas i Sverige måste utredas.

Personer sitter olika länge i förvar. Ett beslut kan förnyas upp till tolv månader. Den som har blivit dömd till utvisning på grund av brott kan hållas i förvar längre än tolv månader. Det kan finnas både män, kvinnor och barn i förvar. Barn får inte skiljas från båda sina vårdnadshavare när de placeras i förvar.

I förvar finns gemensamma utrymmen. Personer delar vanligtvis boenderum. Det finns tillgång till datorer och telefon och möjlighet att ta emot besök från anhöriga.

Det är Migrationsverket som ansvarar för lokaler och personal.

¹ Svenska Röda Korset (2020) Till dig som är inlåst i cellen 22 timmar eller mer om dygnet ISOLERAD.

Att vara häktad med restriktioner

betyder att åklagaren begränsar den häktades möjlighet att ha kontakt med omvärlden. Syftet är att utredningen eller bevisen inte ska förstöras. Restriktioner kan innebära att brev granskas av åklagaren och att besök liksom telefonsamtal begränsas. Att lyssna på radio, se på TV och läsa tidningen kan också stoppas.

Foto: Joi Grinde

Så här arbetar vi

I Sverige har Röda Korset besökt frihetsberövade personer sedan 1965. Vi gör besök i förvar, häkten och anstalter och arbetet bedrivs i samverkan och enligt överenskommelser med Migrationsverket och Kriminalvården. Röda Korset är en av få organisationer i Sverige som har tillåtelse att besöka personer som är häktade med restriktioner.

Fokus för besöken är att bryta isolering och finnas där som medmänniska. Målet är att stärka den frihetsberövades hälsa genom psykosocialt stöd. Parallellt pågår en dialog med ansvariga myndigheter och andra aktörer för att förbättra förhållandena i förvar, häkte och anstalt.

Frivillighet – styrkan i verksamheten

Styrkan i verksamheten som vi utför på förvar, häkte och anstalt är frivillighet. Det finns ett mervärde i att möta en medmänniska som engagerar sig ideellt och ger av sin tid. Det är få andra organisationer som besöker frihetsberövade och som

systematiskt arbetar med psykosocialt stöd och skydd av människors rättigheter utan att ha en bestämd agenda för samtalen. Det gäller framför allt insatser riktade till häktade med restriktioner.

Röda Korset finns över hela Sverige och därmed har vi förutsättningar att erbjuda besöksverksamhet i hela landet.

Insyn i en sluten miljö

Genom besöken får Röda Korset insyn i en sluten miljö och de humanitära konsekvenser som ett frihetsberövande kan ha. Dessa observationer används som grund för dialog med ansvariga myndigheter, samt för att påverka regelverket och behandlingen av frihetsberövade i en humanitär riktning.

Under åren har vi dokumenterat de negativa och varaktiga effekterna av frihetsberövande på människors hälsa, samt brister i rättstillämpningen, framför allt vad gäller förvar. Våra rapporter om förvar pekar bland annat på brister i rättstillämpningen och att

grunder, motiveringar och prövningen om förvar ofta är otillräckliga.² Vi ser även att barn fortfarande placeras i förvar och att barnkonsekvensanalyser ofta är bristfälliga eller helt saknas.

Att vara frihetsberövad

Det kan vara mycket påfrestande att vara frihetsberövad, särskilt för häktade som har restriktioner. Det kan skapa oro och funderingar över livssituation, familj och framtid vilket kan leda till psykisk och fysisk ohälsa.

Enligt forskning är flera olika aspekter av isolering skadliga, särskilt när de förekommer i kombination med varandra. Det handlar om social isolering, minskad möjlighet till aktivitet, fysisk och psykisk stimulans, samt begränsad kontroll av det dagliga livet. Konsekvenser av isolering kan yttra sig i olika psykiska och fysiska besvär som till exempel ångest, depression och sömnsvårigheter. Det finns en rad faktorer som kan förvärra symtomen ytterligare, till exempel tidigare trauman eller psykisk ohälsa. För särskilt utsatta grupper som till exempel barn och unga kan frihetsberövande vara speciellt skadligt. Det finns bevis för att förvar har en djupgående och negativ inverkan på barns hälsa och utveckling, även när det gäller korta perioder eller tillsammans med familjen. De negativa effekterna av förvarstagande försvinner inte heller i det ögonblick som en person släpps fri.⁵

Långa häktetider

Sverige har fått internationell kritik mot långa häktetider och det utbredda användandet av restriktioner. Genom åren har bland

annat Europarådets kommitté mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT), återkommande framfört kritik mot den isolering som sker i de svenska häktena. Restriktioner kan innebära isolering vilket riskerar att orsaka psykisk och fysisk ohälsa bland frihetsberövade.

Ett av Kriminalvårdens mål är att häktade med restriktioner ska ha möjlighet till två timmars aktiviteter som bryter isoleringen varje dygn. Enligt lag har en häktad under 18 år rätt till medmänsklig kontakt i minst fyra timmar varje dag.⁶ Detta mål är svårt att nå och en förklaring är att Kriminalvården saknar tillräckligt med lokaler där intagna kan vistas i gemensamhet. Ett annat skäl är att personal med uppgift att arbeta med åtgärder som bryter isolering används för andra uppgifter.⁷

Under 2021 besökte CPT två svenska förvar. Då lyfte de bland annat behovet av aktiviteter för personer i förvar, framför allt med fokus på arbete och utbildning, som kan stärka individer inför ett återvändande. Även behovet av tillgång av vård uppmärksammades.

Slutligen kritiserades Sverige på nytt för att placera migranter enligt Utlänningslagen i häkten och anstalter, där de har begränsade möjligheter att få sina rättigheter som förvarstagna tillgodosedda.⁸

Röda Korset ser med oro på de långa häktetider och de planer som finns på att betydligt utvidga antalet platser. Detta mot bakgrund av de humanitära konsekvenserna det har för människor som frihetsberövas.

” En ung intagen började att skriva dagbok på häktet, något han aldrig hade gjort tidigare. Den ska påminna honom i framtiden om alla känslor han hade när han satt på häktet och påminna honom om oss – rödakorsare – som gör skillnad och att han också vill göra så i framtiden.”

Citat från frivillig.

Röda Korset började besöka frihetsberövade i Sverige år 1965. Första anstalten som tog emot besökare var Gävle.

² Svenska Röda Korset (2012) Förvar under lupp. Se även Svenska Röda Korset (2018) Barn i förvar och (2022) Bortom förvar.

³ Brottsförebyggande rådet (2017) Att minska isolering i häkte. Lägesbild och förslag. Rapport 2017:6, s. 65f.

⁴ Brottsförebyggande rådet (2017) Att minska isolering i häkte. Lägesbild och förslag. Rapport 2017:6, s. 65f.

⁵ Svenska Röda Korset (2018) Barn i förvar. En undersökning av Svenska Röda Korset, s. 28 ff.

⁶ Riksdagen (2021-04-07) https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/effektivare-hantering-av-haktnings-ar-och-minskad_H801JuU43

⁷ JO (2020) Tema isolering av intagna på häkte, https://www.jo.se/Global/NPM-protokoll/Tema_Isolering_i_hakte_2020.pdf

⁸ Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 18 to 29 January 2021 (2021) <https://rm.coe.int/1680a3c256>

Ett samtal på en utegård mellan en frivillig och en förvarstagen.

Foto: Julia Kronkvist

Antalet platser utökas på förvar, häkten och anstalter

Under de senaste åren har antalet platser utökats på förvar, häkten och anstalter i Sverige. Under den kommande tioårsperioden planerar Kriminalvården att öppna totalt 4 200 nya platser, varav 1 200 på häkte och 3 000 på anstalt.⁹ Även inom Migrationsverket finns planer på en utökning, med målet inställt på 1 000 platser.¹⁰ År 2018 fanns det drygt 350 platser. Detta sker i takt med trenden inom övriga EU, där förvarstagandet har ökat betydligt de senaste åren – både under asyl- och återvändandeprocessen.

Röda Korset ser att behoven av besök ökar när fler människor befinner sig på förvar, häkten och anstalter. I takt med att antalet platser utökas är många förvar, häkten och anstalter fullbelagda och i en ansträngd situation, vilket påverkar våra möjligheter att göra besök.

Besök från Röda Korset gör skillnad

Att få besök är oftast mycket uppskattat eftersom frivilliga utgör en länk till världen utanför. För vissa kan besöket från Röda Korsets vara den enda kontakten de har med någon som inte är en myndighetsperson. Att få umgås utan krav på annat än att finnas där och berätta om sin vardag kan ha stor betydelse för den frihetsberövades välmående och kapacitet att orka hålla ut under en ansträngd livssituation. Besöken kan främja hälsa och ge hopp. Att bibehålla och bygga upp sin motståndskraft kan vara avgörande för personen den dagen då frihetsberövandet upphör.

Som neutral och självständig aktör blir Röda Korsets insats viktig för att bidra till att förvarstagna och intagna på häkte och anstalt behandlas humant, att deras värdighet respekteras och att rättssäkerheten säkerställs vid frihetsberövandet.

”Utan Röda Korsets besök hade jag blivit galen.”
Förvarstagen, Märsta

Foto: Julia Kronkvist

⁹ Källa: <https://www.kriminalvarden.se/globalassets/fangelse/kriminalvardens-platskapacitet-2023-2032.pdf>

¹⁰ Migrationsverket (hämtat 2022-07-04) <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2022/2022-04-11-Migrationsverket-utokar-antalet-forvarsplatser.html>

Prioriterade mål och förflyttningar

Ett medmänskligt Sverige i en hållbar värld. Det är visionen i Svenska Röda Korsets strategiska inriktning för år 2024–2030. Strategin pekar ut två verksamhetsmål: vi ska vara en humanitär kraft som stärker människor och samhällen och vi ska agera snabbt vid kris – lokalt, nationellt och internationellt.

För varje nationellt program har vi utvecklat en förändringsteori. Den har resulterat i mål och prioriterade förflyttningar. Dessa kommer vi att fokusera på för att uppnå målsättningarna och visionen i den strategiska inriktningen.

Målgruppen är personer i förvar, häkte eller anstalt.

En sekundär målgrupp är Migrationsverket, Polismyndigheten, Kriminalvården eller politiker som arbetar med att tillgodose människors grundläggande humanitära behov och rättigheter.

Prioriterade mål

Frihetsberövade känner mindre grad av utsatthet

- Besöka fler frihetsberövade
- Verksamheten på fler orter
- Fler utbildade frivilliga
- Utveckla skyddsdialogen och samverkan med myndigheter

Fem förflyttningar

1 Röda Korset når fler frihetsberövade utifrån behov och har närvaro på fler förvar, häkten och anstalter.

Genom att fortsatt etablera sig som en organisation vars frivilliga erbjuder en kvalitetssäkrad verksamhet har Röda Korset ökat antalet besök och samtal i syfte att ge frihetsberövade psykosocialt stöd under förhållanden som är djupt ingripande i en individs liv.

Foto: KLS

2 Våra kretsar och frivilliga har stärkt förmågan, och kan med enhetliga metoder och verktyg möta och samtala med frihetsberövade.

Röda Korsets frivilliga ska erbjuda besök och samtal på förvar, häkte och anstalt utifrån metoder och verktyg som är enhetliga i den mån det är möjligt. I vissa fall finns lokala skillnader som vi inte kan råda över. Syftet med att ge liknande stöd är att erbjuda en

verksamhet med hög kvalitet. Avsikten är även att målgruppen och myndigheten ska erbjudas samma verksamhet, oavsett plats. En enhetlig verksamhet bidrar dessutom till att våra resurser används på ett effektivt sätt.

3 Genom närvaro på lokal och nationell nivå och inom rörelsen, sker erfarenhets- och kunskapsutbyte, vilket bidrar till ökad kvalitet på verksamheten.

Vår styrka är att Röda Korset finns förankrat lokalt och därmed har förutsättningar att erbjuda besöksverksamhet på de flesta platser i landet. Samtidigt är vi en internationell rörelse med många års erfarenhet av

att besöka frihetsberövade under olika förhållanden. För att stärka kvaliteten på verksamheten behöver erfarenhet från såväl lokal som internationell nivå ständigt inhämtas och utbytas.

4 Regelbunden samverkan med ansvariga myndigheter sker för att följa upp och utveckla den operativa verksamheten och bidra till skyddsdialog, som bygger på insamling av evidens, i syfte att stärka frihetsberövades rättigheter.

I överenskommelse med ansvariga myndigheter hålls regelbundna möten för att följa upp och utveckla verksamhet i syfte att ytterligare stärka dess kvalitet, både på lokal och nationell nivå inom Röda Korset,

Migrationsverket respektive Kriminalvården. Det omfattar en effektiv process för insamling av evidens från besök och observationer från förvar, häkte och anstalt.

5 Den ökade närvaron ger mer kunskap om förhållandena på förvar, häkte och anstalt och högre kvalitet på besöken, vilket stärker Röda Korsets trovärdighet i sakfrågan.

Genom större närvaro vid fler förvar, häkten och anstalter ökar vår kännedom i frågan. Mer kunskap i sakfrågan bidrar till att stärka verksamheten och dess kvalitet. En hög kvalitet på verksamheten bidrar till att Röda Korset är en erkänd och trovärdig aktör inom området, som verkar både för frihetsberövades behov och rättigheter. Det innefattar bland annat att motverka isolering genom att erbjuda besök och samtal, samt att bidra till att stärka frihetsberövades rättigheter i dialog med ansvariga myndigheter. Det ger oss en tyngd i arbetet med påverkan.

Synligheten leder även till att verksamheten kan upprätthållas genom att fler, både internt och externt, har kännedom om syftet och effekten med besök hos frihetsberövade och vill bidra och göra en insats.

Som en erkänd, trovärdig och etablerad organisation inom området, och med stöd av evidens från operativ verksamhet har Röda Korset möjlighet att föra fram observationer i dialog med ansvariga myndigheter. Genom detta får frihetsberövade i högre grad sina rättigheter tillgodosedda.

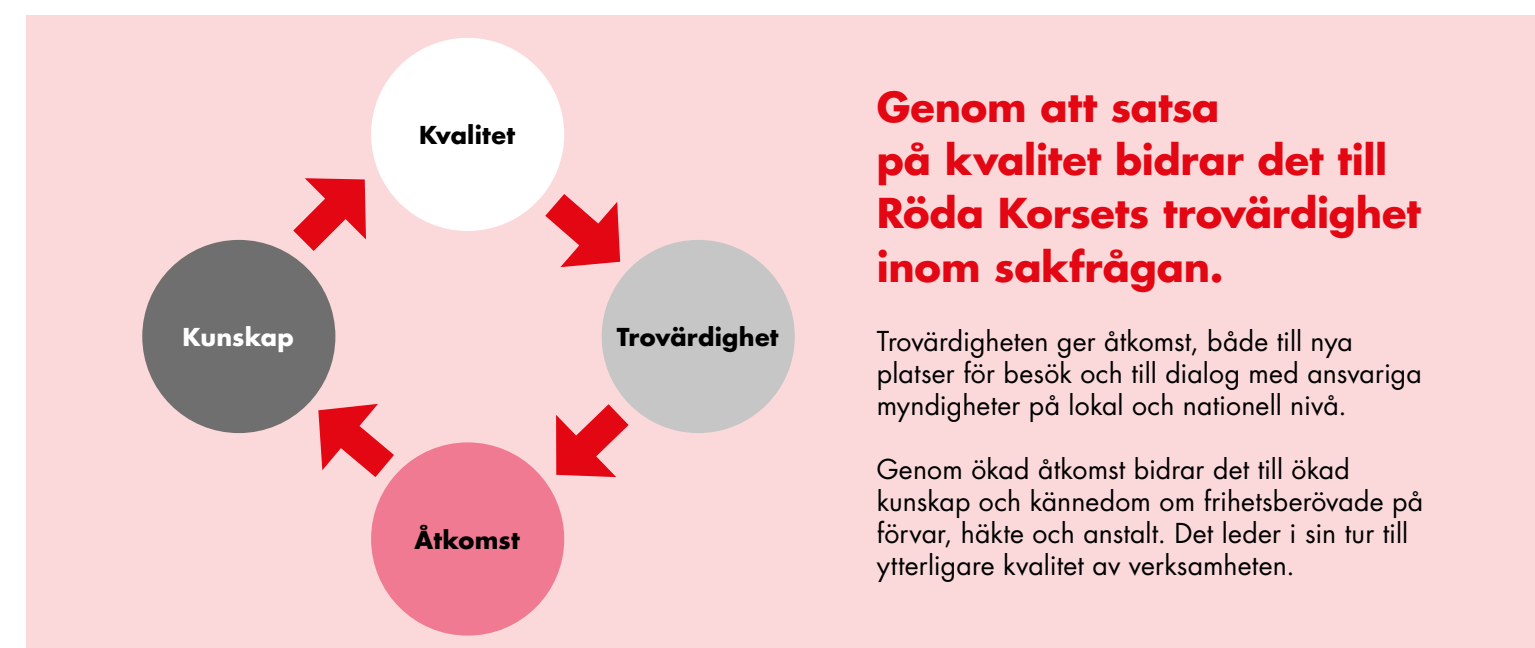

Foto: Marie Sparréus

VISION: Ett medmännskligt Sverige i en hållbar värld

Vi är en humanitär kraft som stärker människor och samhällen

Vi agerar snabbt vid kris – lokalt, nationellt och internationellt

FOKUS MOT 2030

- ▶ Mångfald och inkludering
- ▶ Samarbeten som gör oss starka
- ▶ Aktivt opinions- och påverkansarbete
- ▶ Fler engagerade
- ▶ Innovation och digitalisering
- ▶ Humanitära konsekvenser av klimatförändringarna

Vårt uppdrag är att förhindra och lindra mänskligt lidande var och när det än förekommer

Den nya strategin bygger vidare på den förra strategins fyra kliv och vi förstärker ytterligare vårt arbete inom tre tydliga verksamhetsområden för att nå de två övergripande målen. Inom varje verksamhetsområde finns nationella program med information och övergripande vägledning och ramverk om hur vi jobbar för att nå våra mål och vision inom ett specifikt verksamhets- eller tematiskt område.

Kris och katastrof

Vi är snabbt på plats och hjälper drabbade människor vid kriser och katastrofer.

Hälsa och vård

Vi jobbar för rätten till god och jämlik hälsa och för att förhindra mänskligt lidande.

Folkrätt och skydd

Vi kämpar för varje människas rätt att söka skydd och varje barns rätt att få leva med sin familj.

Våra nationella program

Programmen ger en övergripande vägledning och ramverk och riktar sig till tjänstepersoner och frivilliga inom Röda Korset samt till myndigheter, organisationer och andra relevanta aktörer.

Till programmen finns handböcker och checklistor som ger detaljerad information och verktyg för kretsar att starta och driva verksamheter eller insatser.

Nationella program:

- ▶ Asyl och migration
- ▶ Efterforskning och familjeåterförening
- ▶ Grundläggande humanitära behov
- ▶ Handlingsplan beredskap
- ▶ Hälsofrämjande verksamheter
- ▶ Socialt hållbara samhällen
- ▶ Stöd till frihetsberövade

Utöver ovan nationella program finns program för Frivillighet och Påverkansarbete 2023–2024.

I över 150 år har Röda Korset i Sverige varit en ledande organisation för människor i utsatthet. Vi finns på platser och i situationer där den humanitära utsattheten och risken för ohälsa är stor. Vi stärker människors och samhälles förmåga att stå emot och återhämta sig vid oro och kris genom medmännisklighet och delaktighet.

▶ Vi gör skillnad där det behövs som mest

Våra frivilliga i Sverige utgör ett nätverk av medmännskligt engagemang som sträcker sig över hela landet. Detta ger oss möjlighet att med stor lokal förankring arbeta med att hjälpa människor i både vardag och kris.

▶ Våra grundprinciper är vår kompass

Våra grundprinciper vägleder oss i vårt arbete och är vår kompass i allt, oavsett om det rör sig om lokala verksamheter eller stora internationella katastrofer.

▶ Alla våra verksamheter utgår från ett grundläggande skyddsperspektiv

Ett grundläggande skyddsperspektiv innebär att ha förmågan att identifiera skyddsbehov hos våra målgrupper och vidta relevanta åtgärder. Antingen genom att själva agera eller genom att hänvisa till andra aktörer. Principen om att inte göra skada (Do No Harm) är central i allt arbete och skyddsåtgärder riktade mot barn ska alltid utgå från barnets bästa.

▶ Psykisk hälsa och psykosocialt stöd i våra verksamheter

I alla våra verksamheter där vi möter människor arbetar vi för att främja psykisk hälsa. Psykosocialt stöd handlar om att ge ett medmännskligt bemötande, erbjuda trygghet och stöd så att människor själva kan hantera sin situation.

▶ Stödjande roll till staten

Som nationell rödakorsförening i Sverige har vi en stödjande roll till staten, en roll som är fastslagen i såväl internationell rätt som svensk författning. Denna stödjande roll innebär att Svenska Röda Korset genom författning eller efter överenskommelse med regeringen eller en myndighet kan få i uppdrag att utföra uppgifter där ansvaret ytterst vilar på det offentliga.

▶ Vi arbetar med FN:s globala hållbarhetsmål

Vår verksamhet styrs av humanitära behov och går i linje med de globala målen i Agenda 2030.

Våra grundprinciper

Humanitet	Vi arbetar för att förhindra och lindra mänskligt lidande, skydda liv och hälsa samt värna respekten för varje människas värde.
Opartiskhet	Vi hjälper nödställda oavsett nationalitet, etnisk tillhörighet, religion, samhällsställning eller politisk åsikt.
Neutralitet	Vi väljer inte sida i fråga om politik, etnisk tillhörighet, religion eller ideologi.
Självständighet	Vi agerar självständigt. På nationell nivå hjälper vi ibland staten inom det humanitära området, men behåller ett oberoende som gör att vi alltid kan handla i enlighet med våra egna grundprinciper.
Frivillighet	Vi är en organisation som bygger på frivillighet utan egen vinning.
Enhet	I varje land finns bara en nationell rödakorsförening. Den ska vara öppen för alla, och den humanitära verksamheten ska omfatta hela landet.
Universalitet	Alla nationella föreningar är jämlika och har samma ansvar och skyldigheter att bistå varandra.

Rödakorsrörelsen har en unik roll

Rödakorsrörelsen har en unik roll och skiljer sig från andra organisationer. Vårt arbete utgår från den internationella humanitära rätten (1949 års Genèvekonventioner om den internationella humanitära rätten och dess tilläggsprotokoll) de resolutioner som antagits vid de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna samt från grundläggande internationella och europeiska konventioner.

Sveriges största humanitära frivilligorganisation

Svenska Röda Korset är en allmännyttig ideell medlemsförening som grundades 1865 och är idag Sveriges största humanitära frivilligorganisation. Svenska Röda Korset är en av 191 nationella föreningar i den Internationella Rödakors- och rödahalvmånerörelsen.

Detta dokument är fastställt av Johann Knigge, Avdelningschef,
Nationell verksamhet den 13 oktober 2023 och gäller under fyra år
från fastställt datum. Avdelning Skydd och efterforskning ansvarar
för revidering och uppföljning av programmet.

Foto framsida: Joj Grinde. Allt vara frihetsberövad kan vara påfrestande. För att bryta isoleringen och motverka psykisk och fysisk ohälsa besöker Röda Korsets volontärer hällen och anstaller runt om i Sverige.
Allt få besök är oftast uppskattat. För en del är Röda Korsets besök den enda kontakten de har med någon utifrån som inte är en myndighetsperson. | Original: Heed & Heed AB | 230911